

LA BARCELONETA
DESAPAREGUDA

CARLES FARGAS | BONELL / AFCEC

Francesc Caballé Esteve

LA BARCELONETA DESAPAREGUDA

LA BARCELONETA DESAPAREGUDA

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer del 2022

© dels textos: Francesc Caballé Esteve

© del pròleg: Mercè Tatjer Mir

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial Les Torreneres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Col·laboració:

Ajuntament de Barcelona

Amb el suport de:

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de la portada:

Antoni Esplugas / AFB

Acrònims:

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)
AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre Excursionista
de Catalunya)
AMDCV (Arxiu Municipal del Districte de Ciutat Vella)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)
MMB (Arxiu Fotogràfic del Museu Marítim de Barcelona)

ISBN 978-84-18243-91-2

DL B-4797-2022

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública
o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb
l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per
la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment
d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

La Barceloneta, un barri singular

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Allò que va ser la Barceloneta

Pàg. 12

LA BARCELONETA INTERIOR

Els carrers i la vida de barri

Pàg. 102

LES PLATGES I EL PORT

Un barri obert al mar

Pàg. 168

LA BARCELONETA INDUSTRIAL

Grans fàbriques i petites drassanes

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

LA BARCELONETA, UN BARRI SINGULAR

Mercè Tatjer Mir, historiadora i geògrafa

La Barceloneta és un dels barris més singulars de Barcelona. Creat fora muralles, avui dia forma part del districte de Ciutat Vella com un apèndix que s'endinsa en el mar. Conserva la major part de la seva trama històrica, resultat de la creació per part dels enginyers militars a mitjan segle XVIII seguint els models de l'urbanisme barroc.

Al llarg de la seva història, la Barceloneta ha tingut diferents funcions: barri portuari, mariner i pescador, alhora que industrial, amb construccions i reparacions navals i grans fàbriques mecànico-metal·lúrgiques.

En contrast amb aquestes funcions, a principis del segle XIX començà a desenvolupar-se com un dels primers espais d'oci marítim de la costa de la Península, fins al punt que permeté que Barcelona, ja a finals del segle XIX, es denominés «La perla del Mediterrani». Aleshores, la platja s'omplí d'un bon nombre d'establiments de banys, des de petites construccions fins als grans i emblemàtics Banys Orientals o els Banys i Casino Sant Sebastià, entre d'altres.

La Barceloneta, oberta al mar, ha estat sempre un barri acollidor amb un veïnat vingut d'arreu que trobà aixopluc en els petits i característics habitatges de «quarts de casa», resultat de la partició de les cases originals, uns habitatges que han forjat la relació dels veïns amb l'espai del barri.

La seva diversitat social i econòmica donà lloc a una vida social molt activa al llarg del segle XIX fins a la Guerra Civil, quan s'hi organitzà un gran i divers nombre de cooperatives, ateneus, entitats esportives, etc., un teixit que en alguns aspectes ha sobreviscut.

Tanmateix, amb el pas del temps s'han anat transformant els entorns i una part de l'interior del barri. Els grans canvis es van produir per la destrucció que patí el barri durant els bombardejos de la Guerra Civil i per la reordenació del front marítim durant el període de les «obres olímpiques».

Amb tot, a peu de carrer i a les plantes baixes es manté encara la fesomia del seu origen, on traspuja un barri viu gràcies a les lluites veïnals desenvolupades al llarg dels darrers quasi cinquanta anys i fins avui dia.

CUYAS / ICGC - Fons FAMILIA CUYAS (RF-4420)

Introducció

ALLÒ QUE VA SER LA BARCELONETA

Francesc Caballé Esteve, historiador

El recull d'imatges de *La Barceloneta desapareguda* no deixa de ser una mirada cap enrere per veure amb els ulls dels nostres avantpassats com era el barri i com s'hi vivia abans de les grans transformacions que va experimentar a finals del segle xx. I és que la desaparició d'aquella Barceloneta històrica dels nostres pares i avis és un fet molt recent que encara és viu en la retina col·lectiva.

Com a barri de nova planta, la Barceloneta té una data de naixement: el 1753. Els historiadors treballem amb el

passat i estem avesats a relativitzar el pas del temps. Poc més d'un quart de mil·lenni pot semblar molta història, però, si ho pensem en termes de generacions, només n'han passat nou. Remenant la capsa metàl·lica de galetes en què s'acostumen a guardar les fotografies dels nostres avis, ja ens hem acostat a tres generacions; quatre si és que en alguna d'elles hi apareixen els nostres besavis. I si els qui miren aquestes velles fotografies són els nostres fills, ja n'han passat cinc, de generacions; més de la meitat de les que han viscut al barri. Aquest és també just el període que podem documentar fotogràficament: cinc generacions, cadascuna de les quals ha vist i ha viscut una part de la història de la Barceloneta.

C. E. A. / Fons FAMILIA CABALLÉ-ESTEVE

ENTRE EL PORT I LA PLATJA

La construcció del port medieval de la ciutat va fer que s'anés acumulant sorra a la banda de llevant del moll. Al cap de dos segles ja s'havia consolidat un arenal que dibuixava una nova façana marítima de Barcelona. Aquest nou apèndix –que formava una veritable península guanyada al mar– va ser l'espai que a partir de la segona meitat del segle XVIII s'urbanitzà amb la creació del nou barri marítim de la ciutat: la Barceloneta. A les fotografies en picat s'aprecia la singular situació del barri entre les platges i el port. Tots els seus carrers –tant transversals com perpendiculars– s'orienten cap al mar, sia vers la platja sia vers el moll.

CARLOS RODRÍGUEZ ESCALONA / ICGC - Fons SACE (RFSACE.913)

És impossible –o, com a mínim, a mi m'ho resulta– fer un repàs de la història gràfica de la Barceloneta sense una mirada nostàlgica, tant pels records propis del que s'ha viscut com per la memòria de paisatges físics i humans o per la simple contemplació d'allò que era i ja no és ni serà mai més.

Potser, com no passa en cap altre barri de la ciutat, la mirada històrica sobre la Barceloneta no és una mirada exclusivament endogàmica, de la gent del barri i per a la mateixa gent del barri. Les platges de la Barceloneta han estat les platges de la ciutat i, només per aquest fet, el paisatge de la Barceloneta és un escenari de vivències comunes de molts barcelonins i barcelonines de totes les èpoques. De segur que tots ells també redescobriran un tros de la seva memòria dins les pàgines d'aquest llibre.

Ha estat difícil fer la selecció de les 168 fotografies que es reproduïxen al llibre. La Barceloneta ha estat, de sempre, un barri molt «retratat» i fotogènic. Sense exagerar, hi havia milers d'imatges candidates a incloure's en *La Barceloneta desapareguda*. Algunes són fruit del treball realitzat el 2014 per al llibre *L'Abans: Recull gràfic de Barcelona - La Barceloneta* on apareixen ja en el llibre. S'ha intentat, però, que hi apareguessin força imatges noves, tant d'arxius com de particulars. Sempre que ha estat possible s'han prioritzat les fotografies cedides pels mateixos veïns. A tots ells, el reconeixement i les gràcies.

En el llibre trobareu les fotografies agrupades en tres grans capítols que volen mostrar el barri de portes endins –els carrers, la gent, la vida, el comerç...–, el barri de portes enfora –el port, les platges, els banys...– i el barri com a espai de producció –grans fàbriques i drassanes.

AUTORIA DESCONEGUDA / ARXIU DE L'AUTORITAT PORTUÀRIA DE BARCELONA - Col·lecció CARLOS DE ANGLIJO

LA BARCELONETA INTERIOR

Els carrers i la vida de barri

Els carrers i les cases originals de la Barceloneta són fruit del projecte d'urbanització dels arenys que s'havien format per la construcció del dic del port de la ciutat. Una urbanització iniciada el 1753 i que tenia com a característica principal la seva homogeneïtzació, amb cases unifamiliars de planta i pis, seguint un mateix model, de les quals encara queda algun exemple. Un barri nou, extramurs de la ciutat i que forma una veritable península limitada per la platja i el port.

Els carrers estrets i les cases sense patis interiors –subdividides i cada cop amb més pisos– van determinar tant la morfologia com la forma de vida de la gent del barri. Tòpics a banda, la Barceloneta era un barri molt viscut, on els carrers eren una extensió de les cases. Les botigues –les plantes baixes habitades– s'obrien al carrer i en aquests s'hi feinejava o es prenien la fresca. Un paisatge físic i humà que només s'apreciava si s'abandonava la perifèria del passeig que delimita el barri i s'entrava portes endins dels seus carrers. Un món quasi desaparegut que es pot evocar amb les fotografies de no fa pas tantes dècades. La del costat mostra el varador i la Barceloneta des de la torre de Sant Sebastià el 1935.

AUTORIA DESCONEGUDA / AFB

CARRERS I CASES UNIFORMES

L'autor del projecte del 1753 per a la creació i urbanització del nou barri de la Barceloneta –l'enginyer militar Juan Martín Cermeño– va dissenyar una trama ortogonal de carrers configurats per illes de cases homogènies. Aquesta uniformitat de disseny va fer que la Barceloneta fos un barri amb un paisatge homogeni, de carrers iguals i sense diferències en l'arquitectura dels seus habitatges de planta i pis. En aquesta pàgina, el carrer de Meer el 1915, que aleshores encara conservava una bona filera de cases originals. Amb el temps, cada cop han quedat menys exemples d'aquests habitatges. A la dreta, can Ramonet, entre els carrers de La Maquinista i de la Sal.

AUTORIA DESCONEGUDA / AMDCV - ARXIU POPULAR DE LA BARCELONETA